

- ПавловнаГладенкова. – Астрахань, 2009. – 218 с.
4. Долбишева Н. Г. Теоретико-методичні основи формування знань про фізичне здоров'я в системі фізичного виховання у старшокласників: дис. канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / Ніна Григорівна Долбишева. – Дніпропетровськ, 2005. – 213 с.
 5. Захаріна Є. А. Формування мотивації до рухової активності у процесі фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Є. А. Захаріна. – К., 2008. – 21 с.
 6. Круцевич Т. Ю. Теорія і методика фізичного виховання / Т. Ю. Круцевич. – К. : Олімпійська література, 2008. – 367 с. – (т.2).
 7. Леонтьев Д. А. Динамика смысловых процессов / Д. А. Леонтьев // Психологический журнал. – 1997. – т.18. – с. 13 – 27.
 8. Рихтер О. В. Формирование культуры здорового образа жизни воспитанников учреждений дополнительного образования в процессе физкультурно-оздоровительной деятельности : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Ольга Викторовна Рихтер. – Ставрополь, 2005. – 221 с.
 9. Томенко О. А. Рівень соматичного здоров'я і рухової активності студентів вищих навчальних закладів / О. А. Томенко, С. А. Лазоренко // Слобожанський науково-спортивний вісник : науково-теоретичний журнал. – Харків : ХДАФК, 2010. – № 2. – С. 17-20.

УДК 376.1-056.264-053.4:81'342.9

А. М. Коваленко

студентка спеціальності

«Корекційна освіта. Олігофренопедагогіка»

А. І. Кравченко

кандидат педагогічних наук, доцент

(науковий керівник);

СумДПУ імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ПОДОЛАННЯ ТЕМПО-РИТМІЧНИХ ПОРУШЕНЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАЙКАННЯМ

У статті розглядаються методики логопедичної роботи з подолання зайкання у дітей дошкільного віку, що дає змогу визначити оптимальні шляхи корекційної роботи і досягнення позитивного результату.

В статтє рассматриваются методики логопедической работы по коррекции заикания,

что дает возможность определить оптимальные пути коррекционной работы и достижения положительного результата.

The article is devoted to speech therapy techniques for correction of stuttering, which gives the opportunity to determine optimal ways of correctional work and achieving positive result.

Ключові слова: зайкання, темпо-ритмічні порушення, методи подолання зайкання, психотерапевтичний вплив на зайкуватого.

Ключевые слова: заикание, темпоритмические нарушения, методы устранения заикания, психотерапевтическое влияние на заикающегося.

Keywords: stuttering, tempo-rhythmic violations, methods of stuttering elimination, psychotherapeutic effect on stutterer.

Постановка проблеми. Зайкання – одна з найскладніших проблем логопедії, як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Вона інтенсивно вивчалася і висвітлювалася в літературі протягом усього ХХ ст. Наукова розробка проблеми зайкання у вітчизняній логопедії пов'язана з іменами відомих психіатрів І. О. Сікорського, Н. Г. Неткачева, В. А. Гіляровського.

Починаючи з 1994 року, регулярно проходять міжнародні симпозиуми, присвячені тільки проблеми зайкання. Ці наукові конгреси збирають фахівців всього світу. Видається міжнародний журнал «Fluency Disorders» («Порушення плавності»), також присвячений проблемі зайкуватості. Активний інтерес вчених різних країн свідчить про її актуальність. У загальній проблемі зайкуватості особливе місце займає дошкільний вік. Ретельно проведена попереджувальна і корекційна робота в цьому віці, побудована на різнобічному обліку факторів, що сприяють виникненню дефекту, може істотно знизити відсоток зайкуватих школярів, підлітків і дорослих. У дошкільному віці легше долаються недоліки розвитку мовлення, і найбільш результативно може проводитися логопедична робота, яка охоплює всі компоненти мовленнєвої системи.

Разом з тим, недостатня представленість в сучасній методичній літературі психолого-педагогічної характеристики зайкуватих дошкільнят робить нашу проблему актуальною.

Мета статті: вивчити особливості подолання темпо-ритмічних порушень у зайкуватих дошкільнят аналізуючи існуючі методи подолання зайкання.

Виклад основного матеріалу.

Заїкання – це порушення темпу, ритму та плавності усного мовлення, зумовлене судомним станом м'язів артикуляційного апарату. У всьому світі визнано, що заїкання – важка проблема як в теоретичному, так і у практичному аспекті. Проблема заїкання залишається не до кінця вивченою через широкий спектр причин його виникнення, різноманітність клінічних проявів, варіантів розвитку, патологічних реакцій логопата на свій дефект.

Становленню сучасного комплексного підходу до подолання заїкання передувала розробка ряду різних методів та шляхів подолання цього захворювання. Численність, а іноді і недостатня ефективність цих методів пояснюються складністю і різноманітністю проявів самого заїкання і рівнем знань про його природу.

При аналізі існуючих методів подолання заїкання представляється доцільним розглядати їх в залежності від характеру рекомендованих засобів впливу на заїкуватого – медичного або педагогічного. В одному випадку це лікувальні заходи (терапевтичні, хірургічні, ортопедичні, психотерапевтичні), в іншому – заходи виховання і навчання (дидактичні прийоми) і, нарешті, у третьому – різні поєднання лікувального та педагогічного впливу.

Лікування заїкання, як власне і будь-якого захворювання, немислимо розглядати без урахування оздоровчого впливу лікаря на хворого, бесід з ним про сутність захворювання і шляхи його подолання, без створення певних умов для сприятливого лікування, підтримки віри в його позитивний результат, переконання в необхідності активної участі хворого в лікувальному процесі і т.д. Отже, всім без винятку методам подолання заїкання властиво різною мірою спрямований психотерапевтичний вплив на психіку заїкуватого. В літературі з питань подолання заїкання описуються наступні методи: терапевтичні засоби, хірургічний метод, ортопедичні засоби, психотерапевтичний вплив, дидактичні прийоми виховання. Ізольоване застосування даних методів, як показав час, збіднює лікувальний вплив на хворого. Тільки комплексне застосування даних методів має ефективну дію.

Становленню сучасного комплексного підходу до подолання заїкання передувала розробка ряду різних методів та шляхів подолання цього захворювання.

Вказівка на необхідність комплексного впливу і спроби його застосування зустрічаються вже в працях вітчизняних авторів – І. О. Сікорського (1889) та його учня І. К. Хмелевського (1897). У лікуванні заїкання вони включали систему вправ для дихання, голосу, артикуляції, різних форм мовлення; психотерапевтичний вплив у вигляді створення відповідних умов, що оточують заїкувату дитину; медикаментозне лікування, фізіотерапію і рухові вправи. Багатоплановість лікувального впливу за І. А. Сікорським вперше стала комплексною системою подолання заїкання.

В основу першої вітчизняної методики логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку. Н. А. Власової та Є. Ф. Рау (1959) покладено використання корекційних прийомів залежно від різного рівня мовної самостійності дітей, а саме: від поєднаної форми мови до спонтанної. Всі заняття з дітьми, які заїкаються розподілені за ступенем наростаючої складності на три етапи.

На першому етапі дітям пропонуються вправи в сполученій і відображеній формах мови. Матеріалом для цих занять служать наочні посібники. Плавність мови відпрацьовується в завчених фразах, віршованих текстах, широко використовуються декламації. На другому етапі в ситуативному діалозі діти відповідають на питання по знайомій картинці, описують картинку і переказують прослуханий текст. При відповіді на питання по картинці одне слово в реченні дитина має виголосити самостійно. Питання задають таким чином, щоб дитина могла майже точно повторити все питання у своїй відповіді. Тим самим, поступово відбувається перехід від відбитої мови до опису картинок, самостійного проголошення фрази, але ще підкріпленої наявною іграшкою або картинкою. Для самостійного опису картинок дітям спочатку пропонують вже знайомий матеріал. Особливу увагу пропонують звертати на граматично правильне оформлення фрази.

На третьому етапі закріплюються набуті навички плавної вимови у спонтанному мовленні (в повсякденній

розмові з оточуючими дітьми та дорослими, під час ігор, занять, бесід). Дітям пропонують завдання на самостійне складання творчих оповідань на задану тему або слово.

Особливе місце в методиці логопедичної роботи з заїкуватими дітьми Н. А. Власова та О. Ф. Рау приділяють розвитку уваги, пам'яті, вказують на необхідність проведення логопедичної ритміки, яка включає вправи для регуляції м'язового тону, активізують увагу, що виховують почуття ритму. Особливий акцент на цих видах діяльності рекомендується робити з дітьми, що страждають неврозподібною формою заїкання. Так само йдеться про важливість роботи з батьками заїкуватих дітей.

Ця система не втратила своєї актуальності до теперішнього часу і запропоновані прийоми логопедичної роботи Н. А. Власової та Є. Ф. Рау використовуються в логопедичній роботі з заїкуватими різних вікових груп.

У 1958 році Р. Є. Левіна висунула ідею розвитку комунікативної функції мовлення у заїкуватих дітей, а її послідовниками була розроблена цілісна система психолого-педагогічного впливу на заїкуватих дітей дошкільного та шкільного віку (Н. А. Чевелева, С. А. Миронова, А. В. Ястребова, О. С. Бот, Л. Ф. Спірова).

З 1960 року розгортається мережа дошкільних закладів для дітей з порушеннями мови, і організуються групи для заїкуватих дітей, в яких широко починає використовуватися методика усунення заїкуватості в процесі ручної діяльності Н. А. Чевелева (1965). Автор виходить з психологічної концепції про те, що розвиток зв'язного мовлення дитини здійснюється шляхом переходу від мови ситуативної до контекстної, а потім протягом дошкільного віку ці мовні форми співіснують. Тому послідовність мовних вправ з заїкуватими дітьми вбачається у поступовому переході від наочних, полегшених форм мовлення до абстрактних, контекстних висловлювань і включає в себе такі форми: супроводжуючу, завершальну і упереджуючу.

У методиці Н. А. Чевелева реалізований принцип послідовного ускладнення мовних вправ в процесі ручної діяльності на основі одного з розділів «програми виховання і навчання дітей у дитячому

садку". Тому з'явилася необхідність більш широкого використання програмного матеріалу.

Пізніше С. А. Миронова (1975) запропонувала систему навчання заїкуватих дітей поступового оволодіння навичками вільної мови (від найпростішої ситуативної її форми до контекстної) в процесі проходження ряду розділів програми дитячого саду.

Методика В. І. Селіверстова переважно розрахована на роботу з дітьми в медичних установах. Велике значення у цій методиці надається батькам. Мовні вправи пропонуються з урахуванням ступеня самостійності мови, її гучності і ритмічності, структури; з урахуванням обстановки та видів діяльності дитини, у процесі яких відбувається його мовне спілкування. В. І. Селіверстов особливо підкреслює значення індивідуального підходу. В умовах логопедичної роботи з групою дітей форми мовних вправ вибирають для кожної дитини окремо.

Питанню усунення заїкуватості дошкільників у процесі ігрової діяльності присвячені роботи Г. О. Волкової, І. Г. Вигодський, Є. Л. Пеллінгер, Л. П. Успенської. Автори з позицій психології дитячого віку пропонують систему різних ігор-вправ.

Система ігор, розроблена Г. А. Волковою, включає наступні види ігор: дидактичні, ігри зі співом, рухливі з правилами, ігри-драматизації на основі віршованих та прозових текстів, творчі ігри. На думку автора, в іграх розвиваються не тільки мовні і немовні процеси, але в грі діти освоюють соціальний досвід міжособистісних відносин, відбувається корекція відхилень у поведінці та формуванні особистості.

І. Г. Вигодська, Є. Л. Пеллінгер, Л. П. Успенська (1984, 1993) пропонують ігри та ігрові прийоми для проведення розслаблюючих вправ згідно з етапами логопедичного впливу: зниження мовної активності заїкуватих дітей для полегшення формування нового мовного досвіду; нормалізація мовного дихання; навчання дитини техніці правильного мовлення - вмінню говорити на видиху, роблячи опору на ударні голосні, разом вимовляти слова у смислового відрізка, користуватися паузами і логічними наголосами; тренування навичок

правильної мови при поступовому розширенні обсягу висловлювань (окремі фрази, переказ, розповідь, інсценування). Автори також дають практичні рекомендації батькам для систематичної роботи з заїкуватими дітьми, для організації загального і мовного режиму дитини в домашніх умовах. Запропонована ними система виховання плавної мови включає в себе три етапи.

Є. Ю. Рау (1992) використовує у своїй методиці рольову гру як засіб емоційно-стресової психотерапії заїкуватих дошкільнят. На думку автора, за допомогою рольової гри руйнуються патологічні комунікативні стереотипи, і полегшується подальший процес корекції заїкання у дітей.

Висновки. Підводячи підсумки, можна відзначити наступне: дошкільний вік займає особливе місце в проблемі заїкання. Саме в цьому віці, у випадку своєчасно проведеної попереджувальної і корекційної роботи, побудованої на всебічному врахуванні факторів, вивчивши історичне становлення і розробку методів подолання заїкання можна істотно знизити відсоток заїкуватих школярів, підлітків і дорослих.

Традиційні класичні та сучасні дослідження показують найтісніший взаємозв'язок заїкуватості з психофізичним станом заїкуватого дошкільника, з його особистістю.

У літературі симптоматика заїкання описана досить повно. Але до цих пір, при описі одних і тих же симптомів, у багатьох роботах використовуються різні визначення та терміни.

Серед сучасних комплексних методів подолання заїкання, ми розглянули методику Н. А. Власової та Є. Ф. Рау, яка є першою вітчизняною методикою логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку. В основу цієї методики покладено використання корекційних прийомів залежно від різного рівня мовної самостійності дітей. Ця методика використовується донині.

Широко використовується методика усунення заїкуватості в процесі ручної діяльності Н. А. Чевелева.

Пізніше С. А. Миронова запропонувала систему навчання заїкуватих дітей поступовому оволодінню навичками вільної мови. Ця методика розроблена для дитячих дошкільних закладів у відповідності з «Програмою виховання і навчання дітей в дитячому садку», що дуже полегшує роботу логопеда.

Методика В. І. Селіверстова, навпаки, розрахована на роботу з заїкуватими дітьми в медичних установах.

Багато робіт присвячено питанню усунення заїкуватості в процесі ігрової діяльності. Зокрема, методика Г. А. Волкової, І. Г. Вигодський, Є. Л. Пеллінгер, Л. П. Успенської; а також методика Е. Ю. Рау.

Виділити якусь методику і сказати, що вона є «кращою» складно, так як кожна методика призначена для роботи з заїкуватими дітьми в різних умовах: у дошкільних установах, в медичних установах, в домашніх умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Г. А. *Логопедична ритміка: Учеб. для вищ. навч. закладів* / Г. А. Волкова. – М., 2003. – 272с.
2. Волкова Г. А. *Методика психолого-логопедичного обстеження дітей з вадами мовлення. Питання диференційної діагностики: навчально-методичний посібник* / Г. А. Волкова. – СПб., 2005. – 144 с.
3. Вигодська І. Г. *Усунення заїкуватості в дошкільників в ігрових ситуаціях. Книга для логопеда* / І. Г. Вигодська, Є. Л. Пеллінгер, Л. П. Успенська. – М., 1993. – 246с.
4. *Логопедія. Методична спадщина: посібник для логопедів та студ. дефектол. Фа культетів пед. вузів* / [За ред. Л. С. Волкової]. – М., 2003. – Кн. 2: *Порушення темпу і ритму мови: Заїкання. Браділалія. Тахілалія.* – 432 с.
5. Селіверстов В. І. *Заїкання у дітей: Психокорекційні та дидактичні основи логопедичного впливу: навч. посібник для студ. вищ. і середн. пед. навч. закладів* / В. І. Селіверстов. – М., 2000. – 208с. – (Корекційна педагогіка).
6. Чевелева Н. А. *Подолання заїкання у дітей* / Н. А. Чевелева. – М., 2001. – 120с.